

16
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIJY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

NAMANGAN MUHANDISLIK-QURILISH INSTITUTI

FANINING O'QUV DASTURI

- Bilim sohasi:** 800000 – Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya sohalari
- Ta'lim sohasi:** 810 000 – Qishloq xo'jaligi sohalari
- Ta'lim yo'nalishi:** 60810700 – Qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash texnologiyasi (don va texnik ekin mahsulotlarini saqlash va qayta ishlash texnologiyasi)

Fan/modul kodi BO'FZB11208	O'quv yili 2024-2025	Semestr(lar) 1, 2	ECTS - Kreditlar 4, 4
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek	Haftadagi dars soatlari 4, 4	
Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1. Botanika va o'simliklar fiziologiyasi	120 (60 m/60 t)	120	240

I. Fanning mazmuni

2.1. Fanni o'qitish maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga o'simliklarning tuzilishi, o'simliklarning ahamiyati, tabiatda tutgan o'rini o'rgatish asosida fundamental bilimlar berish, ularni botanik va geobotanik kashfiyot usullari bilan tanishtirish; o'simliklardagi fiziologik-biokimyoviy jarayonlarni boshqargan holda qishloq xo'jaligi ekinlari hosildorligi va sifatini oshirish yo'llarini nazariy hamda amaliy asoslarini o'rgatishdan iboratdir.

Fanni vazifasi – talabalarda quruqlik va suvda yashaydigan o'simliklarning anatomik va morfologik tuzilishlari bilan tanishtirish; o'simliklarning vegetativ va generativ organlari tuzilishi, vazifalari hamda ularning metamorfozini o'rgatish; o'simliklarning ko'payish usullari, changlanish va urug'lanish jarayonlarini o'rgatish; o'simliklar sistematikasi, tuban va yuksak o'simliklar bilan tanishtirish; o'simliklar geografiyasi, geobotanika va o'simliklar ekologiyasi hamda o'simliklarning hayotiy shakllarini o'rgatish; O'zbekiston o'simliklari, ularni muhofaza qilish va oqlona foydalanish yo'llarini o'rgatish; hujayra fiziologiyasining nazariy asoslari, o'simliklar fotosintez va nafas olishi jarayonlari bilan tanishtirish; o'simliklarning suv almashinuvi va mineral oziqlanishi xususiyatlari, o'sishi va rivojlanishi qonuniyatlari, ularning noqulay omillarga chidamlilik imkoniyatlarini o'rgatish; qishloq xo'jalik ekinlarining hosildorligini oshirishda qo'llaniladigan fiziologik faol moddalar bilan tanishtirish; o'simliklarning biokimyoviy tarkibi va to'qimalaridagi organik moddalarning qiyosiy miqdorlari bilan tanishtirish; - o'simliklarda uchraydigan oqsillar, uglevodlar, lipidlar, nuklein kislotalar va ikkilamchi moddalarning tuzilishi hamda asosiy organik moddalarning sintezi va parchalanishi xususiyatlarini o'rgatish; - qishloq xo'jalik ekinlaridan yuqori hosil olish qonuniyatlarini amaliyotga tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantirish.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.1. Fan tarkibi mavzulari:

1-mavzu. Botanika faniga kirish, botanikning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Hujayra tuzilishi. Hujayra organoidlari va ularda boradigan jarayonlar.

Botanika bu ilmiy fan, tabiiy fanlar bilan bog'liq, botanikaning o'simliklar

va hayvonlar olamidagi ahamiyati. Botanika fanining boshqa fanlar, biologik fanlar orasidagi o'rni va yo'nalishi. Tirik organizmlarning asosiy xususiyatlari: assimilyatsiya, dissimilyatsiya, filogenez va ontogenez. O'simlik va hayvonlarning umumiy o'xshashlik belgilari, farqi va sezuvchanligi. O'simliklarning oziqlanish usullari. Moddalarning biologik aylanishi. O'simliklar haqida ma'lumot. O'simliklarning tabiatdagi va jamiyadagi roli. Botanikaning hozirgi bo'limlari. Tabiatni muhofaza qilish. Botanikaning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Hujayraning o'rganishdagi asosiy tarixiy ma'lumotlar. Hujayra ta'lumoti. Sitoplazma strukturasini Membrana haqida tushuncha. Hurayralarning organik olamning o'rganishdagi roli. Yadro va tuzilishi, funksiyasi. Hujayraning bo'limishi (kariokinez va sitokeniz). Metoz, mevoz va ularning biologik ahamiyati. Amitoz. Protoplast hosilalari. Vakuolaning hosil bo'lishi, uning hujayra hayotidagi roli. Hujayralarning fiziologik faol moddalari. Osmotik bosim va turgor. Hujaraning plazmolizi va so'rish kuchi. Turgor, plazmolizning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

2-mavzu. O'simlik to'qimalari va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

To'qimalari haqida tushuncha. To'qimalarning klassifikatsiyasi. Hosil qiluvchi to'qima: apikal (uchki), lateral (yon), interkalyar, yarmersistema. Birlamchi va ikkilamchi meristemalar. Meristemalarning qishloq xo'jaligida qo'llanishi. Asosiy (parenximatik) to'qima: so'ruvchi parenxima, assimilyasyon parenximi, g'amlovchi parenximi, suv g'amlovchi parenximi, aerenximi, asosiy to'qima tuzilishi, joylashishi, funksiyasi. Mexanik to'qima. Inson tomonidan mexanik to'qimalardan foydalanish. O'tkazuvchi to'qima. Traxeidlar va traxeya. Naylar sistemasi. To'qimalardan qishloq xo'jaligida foydalanish, lub tolalari va yog'ochliklarni texnik maqsadlarda ishlatilishi.

3-mavzu. O'simliklar morfologiyasining qonuniyatlari va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Ildiz vazifasi va tuzilishi.

O'simliklar morfologiyasi haqida tushuncha. Vegetativ organlarning tuzilishidagi qonuniyatlari: metamariya, qutblilik, simmetriya, reduksiya, rudimentlar, korrelyatsiya, konvergentsiya. Tropizm: mantiy, musbat. Tropizmining ahamiyati. Anologik va gomologik organlar, metamorfoz. Ontogenez va filogenez haqida tushuncha. Ildiz va uning funksiyasi. Ildiz sistemasi haqida tushuncha, klassifikatsiyasi. Mikoriza va uning xillari. Mikorizaning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

4-mavzu. Poya, novda, barg vazifasi, tuzilishi, tiplari va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

Novda haqida tushuncha. Funksiyasi, novdaning urug'dan va kurtakdan rivojlanishi. O'simlik kurtaklarining tuzilishi, klassifikatsiyasi, metamariya. Novdalarning shoxlanishi; Generative va vegetativ novdalar va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Poya va uning funksiyasi. Poya klassifikatsiyasi, shakli, poyaning umri. Bargning morfologik tuzilishi, katta-kichikligi va funksiyasi. Barg qismlari. Oddiy va murakkab barglar. Barg mo'zaykasi. Geterofliya. Ekologik sharoitga ko'ra barglarning tuzilishi.

Xazonregizlik, o'simliklar uchun ahamiyati, barg metamorfozi. O'simliklar barglarining qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

5-mavzu. Gul tuzilishi va to'pgullar.

Gulning kelib chiqishi. Gulning morfologiyasi. Xozig'amali, klestogamli gullar. Gul qismlarining funksiyasi. Gul qo'rg'onlari. Siklik, askilik, gemisiklik, aktinomorf, zigomorf, assimmetrik gullar. Gul jinslari. Changchi, urug'chining tuzilishi, tuguncha tiplari. Bir uyli, ikki uyli va uch uyli o'simliklar. To'pgullar, klassifikatsiyasi va ining biologik xususiyatlari. To'pgullarning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

6-mavzu. O'simliklarning gullash davri, changlanishi, urug'lanishi va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

O'simliklarning gullash tartibi, gullash biologiyasi. O'simliklarning changlanishi va urug'lanishi. Seleksiya va genetik fanlari uchun ahamiyati. O'z-o'zidan chalanish, chetdan changlanishi. Duragaylash, duragay avlod. Changlanish vositalari: anemofiliya, entomofiliya va boshqalar. Chang donachalarining xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Dixogamiya va geterostiliya. Yopiq urug'larda qo'shurug'lanish. Apomiksiz, Apomiksiz turlari: partenokarpiya, apogamiya, aposporiya, poliembrioniya. Changlanish va urug'lanish jarayonlarining qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

7-mavzu. Meva, urug' tuzilishi, tiplari va ularning klassifikatsiyasi.

Mevaning vujudga kelishi, tuzilishi, rivojlanishi va klassifikatsiyasi. Geokarpiya. Urug' va uning rivojlanishi. Urug'ning tiplari: endospermali va persperimli urug'lar. O'simta morfologiyasi, gipokotil, epikotil. Bir pallali, ikki pallali urug'lar. Urug'ning o'sish muhiti. Urug'larning unib chiqish muddatlarining seleksionlar uchun ahamiyati. Bir va ikki pallali urug'larning mayaslarini unish biologiyasi va uning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

8-mavzu. O'simliklarning ko'payishi. Jinsiy ko'payish evolyusiyasi.

O'simliklar ko'payishining mohiyati. Sporalar va zoosporalar orqali ko'payishi. Vegetativ ko'payish. Tabiiy va sun'iy vegetativ ko'payishning qishloq xo'jaligi uchun ahamiyati. Merisistemadan ko'paytirishning ahamiyati. Jinsiy ko'payish. Gameta. Zegota. Jinsiy ko'payishning asosiy tiplari (kon'yugasiya, kopulyasiya) va usullari, izogamiya, geterogamiya, oogamiya, arxikarp, askogen, anteridiy. Nasllarning gullanishi. Jinsiy (sporaft) va jinsiz (gametofit) nasllar.

9-mavzu. O'simliklar sistematikasiga kirish. Bakteriyalarning tuzilishi, tiplari va qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

O'simliklar sistematikasining vazifalari. Filogenetik sistemataning mohiyati. K.Lineyning sistematikaga qo'shgan xissasi, binar nomenklatura. Taksonlar: bo'lim, sinf, tartib, oila, turkum, tur. O'simliklar sistematikasi usullari: solishtirma morfologiya, palinologiya, filogenetika, florigenetika, ontogenetika, biokimik. Viruslarga umumiy ta'rif, tuzilishi, odamlar va o'simliklar uchun ahamiyati. Bakteriyalarning tuzilishi va oziqlanishi, xillari. Botulizm. Hayotiy shakllari, tana tuzilishi. Foydalishi va zararli bakteriyalar. Kokklar. Diplokokklar, streptokokklar va staflokokklar. Bakteriyafaglar.

Tabiatdagi, inson hayotidagi va qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

10-mavzu. Suv o'tlari, zamburug'lar, lishayniklar va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

Suv o'tlar haqida fan - algalogiya. Suv o'tlarining klassifikatsiyasi, tarqalishi, talloftular, fitoplankton bentos xo'jalikdagi ahamiyati. Tuban avtrofflar sinflari, asosiy vakillari. Umumiy ta'rif. Tana tuzilishi, (xromotoplazma, setroplazma) oziqlanishi, xillari, ko'payishi, rivojlanishi, hayot sikli. Tabiatdagi va qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Zamburug'larning vegetativ tanasini tuzilishi, gifalar, mitseliy, sklerotsiy, oidiyalar. Sinflari: arimitsetlar, zigomitssetlar, oomitssetlar, fikomitssetlar, askomitssetlar, bazidiomitssetlar, takomillashmagan zamburug'lar va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Asosiy vakillari. Zamburug'larning tuzilishi, oziqlanishi, ko'payishi, rivojlanishi, hayot sikli. Lishayniklar. Tana tuzilishi. Klassifikatsiyasi: po'stoqsimon, bargsimon, shoxlangan lishayniklar. Koridiyalar, izidiyalar. Tabiatdagi, xalq xo'jaligidagi ahamiyati.

11-mavzu. Yuksak arxegonial, ochiq va yopiq urug'li o'simliklar.

Yuksak o'simliklarning hosil bo'lishi va rivojlanishi. Quruqlikka moslashuvi. Yuksak o'simliklarning guruhlari. Arxegonial o'simliklar haqida tushuncha va ularning klassifikatsiyasi. Tuzilishi, ko'payishi. Moxsimonlar. Jigarsimon va poya bargli moxlar. Tuzilishi. Tabiatdagi va qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Plaunsimonlar. Tengsporaliylar va har xil sporali plaunlar. Hayot sikli. Xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Qirqbo'g'imlar. Hayotiy shakllari. Tuzilishi, rivojlanish sikli. Tarqalishi. Tabiatda, qishloq xo'jaligida va xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Paporotniksimonlarning tana tuzilishi, ko'payishi va tarqalishi. Evolyutsiyasi, rivojlanish sikli. Tabiatdagi va qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Ochiq urug'larning kelib chiqishi. Arxegonial o'simliklar bilan evilyutsion bog'liqligi. Ochiq urug'larning klassifikatsiyasi, morfologiyasi, ochiq urug'larning yopiq urug'lardan farqi. Markaziy Osiyodagi asosiy vakillari. Xalq xo'jaligidagi ahamiyati. Yopiq urug'larning vujudga kelishi. Ochiq urug'lardan farqi. Yopiq urug'larning somatik evilyutsion nazariyasi. Gulning evilyutsion nazariyasi. Yopiq urug'larning bir pallali, ikki pallali sinflari va ularning farqlari.

12-mavzu. O'simliklar ekologiyasiga kirish.

Ekologik omillar haqida tushuncha. O'simliklar ekologiyasi haqida tushuncha. O'simliklar ekologiyasi fanining rivojlanish tarixi. O'simliklar ekologiyasining bo'limlari Autekologiya, Sinkologiya, muhit, ekologik omillar. Abiotik (iqlim, geologik, edafik, orografik, gidrogeologik) biotik (fitogen, zoogen) omillar. Omillar klassifikatsiyasi va o'zaro ta'siri. O'simliklarga omillarning ta'siri. Organism va muhitning birligi. Ekologik amplitudaturning chidamlilik chegarasi. Ekologiyaning qonuniyatlari. Ekologiyaning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

13-mavzu. Iqlim omillar: yorug'lik, harorat, havo va suvga nisbatano'simliklarning tiplari. Iqlim omillarining qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.

Iqlim omillari haqida tushuncha. Iqlim omillarining yer shari bo'ylab o'zgarishi, gorizontal va vertikal zonallik iqlim zonallari. Iqlim omillar: yorug'lik, harorat, havo va suvga nisbatan o'simliklarning tiplari. Bevosita va bivosita ta'sir etuvchi omillar. Turli xil muhitda yashovchi o'simliklarning anatomik va morfologik tuzilishi. Yorug'sevar, soysevar, qisqa kunli va uzun kunli o'simliklar. Hidrotrofitlar, gidrotrofitlar, gigrotrofitlar hamda kserofitlar.

14-mavzu. Edfafik, biotik, antropogen omillar, ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. O'simliklarning hayotiy shakllari.

Edfak omillar haqida tushuncha, tuproqning harorat, havo, suv rejimi, rangi va mexanik tarkibi. Tuproqning kimyoviy va fizikaviy xususiyatlari, chirindigumushing ahamiyati. Sho'rxok, sho'rtob tuproqlar, geologik, orografik, gidrogeologik omillar. Psammofitlar, galofitlar, litofitlar. O'simliklarga edfak omillarining ta'siri. O'simliklarga biotik va antropogen omillarining ta'siri. Raunkiyer sistematikasi. O'simliklarning hayotiy shakllari.

15-mavzu. O'simliklar geografiyasi, geobotanika va ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. O'zbekiston o'simliklari va ularni muhofaza qilish.

O'simliklar geografiyasi va uning bo'limlari. Flora. O'simliklar geografiyasining qonuniyatlari. Madaniy o'simliklar, yovvoyi o'simliklar va begona o'tlar. Fitogeografiya. Areallar. O'simliklar jamoasi (fitosenologiya). Fitosenoz strukturasi va tarkibi. Dominant va edifikatorlar. Geobotanikaning taksonomik birliklari. Ekologik jarayonlarga fitosenozning ta'siri. Ekosistema. Agrofitosenozlar va fitosenozlar. Geobotanikaning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati. Fanining vazifalari va taksonomik birliklari. Agrofitosenozlarning klassifikatsiyasi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasida 1998-2000 yillarda e'lon qilingan "O'simlik dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish to'g'risida" gi 12-153-moddalar. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plamida keltirilgan 1-233-452-moddalar. O'zbekiston tog'laridagi poyaslar; O'zbekiston tog'laridagi o'rmonlar. Ulardan oqilona foydalanish va muhofaza etish. O'zbekiston Qizil kitobi, qo'ruqxonalari. Madaniy o'simliklarni ko'paytirishning asosiy usullari. Introduksiya.

16-mavzu. Kirish. Hujayra fiziologiyasi.

Hujayra tuzilishi, undagi organoidlarining fiziologik va biokimyoviy jarayonlardagi ishtiroki; hujayradagi modda almashinuvi jarayonlari; plazmatik membrana, uning tanlab o'tkazish va yarim o'tkazish xususiyatlari; hujayraning kolloid sistemasi, undagi gidratlanish va dehidratlanish jarayonlari; hujayrada osmos hodisasi; hujayra elementlarining kimyoviy tarkibi, miqdori va vazifalari.

17-mavzu. O'simliklardagi suv muvozanati.

O'simliklardagi suv muvozanati va uning ahamiyati; suvning fiziologik ahamiyati; suvning hujayra va to'qimalardagi miqdori va xillari; suvning tuproqdan so'rilishi, o'simlikdagi harakati, sarflanishi va transpiratsiya; ildiz tuzilishi, ildizning faol so'ruvchi qismi va ildiz tukchalari; tuproqdagi suv shakllari va xususiyatlari; so'lish koeffitsienti va uning o'simliklar uchun

ahamiyati; transpiratsiyaning biologik ahamiyati; transpiratsiya mahsuldorligi, koeffitsienti, jadalligi; suv tanqisligi va uni o'simliklar o'sish-rivojlanishi, hosuldorligiga ta'siri.

18-mavzu. O'simliklarni tuproqdan oziqlanishi.

O'simliklar tuproqdan oziqlanishning fiziologik asoslari; tuproqning organik va mineral tarkibi, ularni o'simliklar uchun ahamiyati; o'simliklar to'qimalarida mineral elementlarning miqdori; makroelementlar, mikroelementlar, ultramikroelementlar; mineral elementlarni ildiz orqali so'rilish yo'llari; membranal tomonidan ionlar harakatini tartibga solinishi; o'simliklarning o'sish-rivojlanish davrlarida mineral elementlarga bo'lgan talabi; ionlar antogonizmi va sinergizmi; o'g'itlashning fiziologik ahamiyati; mineral va organik o'g'itlar, ularni qishloq xo'jaligi ekinlari xosildorligi va uning sifatiga ta'siri.

19-mavzu. Fotosintez va pigmentlar. Fotosintezning yorug'lik reaksiyalari. Fotosintezda uglerod o'zlashtirilishi yo'llari.

Tirik organizmlarni oziqlanish xillari; plastidalar tuzilishi va vazifalari; fotosintezda ishtirok etuvchi pigmentlar tizimi; quyosh spektri va uning tarkibi; xlorofilning tuzilishi, fizik-kimyoviy xossalari; fotosistemalar va ularida sodir bo'ladigan jarayonlar; fotosintez reaksiyalari; Qorong'ilik reaksiyalarida hosil bo'ladigan mahsulotlar, fotosintez energetikasi. Fotosintezning qorong'ilik reaksiyalari; fotosintezda uglerod o'zlashtirilishining C₃ va C₄ yo'llari; fotosintez jadalligi va mahsuldorligi; harorat, namlik, yorug'lik, spektr nurlari tarkibi, CO₂, O₂ gazi miqdorlarining fotosintez jadalligi va mahsuldorligiga ta'siri; fotosintez mahsuldorligini oshirishda agrotexnik tadbirlarning ahamiyati.

20-mavzu. O'simliklardagi nafas olishi mexanizmlari. Qishloq xo'jaligi ekinlarida nafas olishni boshqarilishi va ikkilamchi moddalar hosil bo'lishi.

Nafas olishning ahamiyati; hujayradagi nafas olish tizimlari; biologik oksidlanish haqida tushuncha; nafas olish va biyg'ish jarayonlari; nafas olish substratlari va nafas olish koeffitsiyenti; nafas olish jadalligi, uning o'simlik organlari va to'qimalarida kechish tafovutlari; nafas olish ko'rsatkichlarini aniqlash usullari. O'simliklar nafas olishiga tashqi muhit omillarining ta'siri; nafas olish jadalligini o'simlik o'sish va rivojlanishiga bog'liqligi; nafas olishni boshqarishning klassik va zamonaviy usullari; himoyalangan guruntdagi sabzavot ekinlari hosildorligini oshirish yo'llari; don, sabzavot va meva ekinlari mahsulotlarini saqlashda nafas olishning boshqarilishi; ikkilamchi moddalar, ularni hosil bo'lishi va ahamiyati; o'simliklardagi alkaloidlar, glyukozoidlar.

21-mavzu. O'simlikdagi fiziologik jarayonlarning mahsuli – o'sishi.

O'simlikdagi fiziologik jarayonlarning yo'nalganligi; o'simliklarda biomassa va meva hosil bo'lishi asoslari; o'sish haqida tushuncha; o'sish xillari; hujayraning o'sish fazalari; o'sishning davriyligi; o'sishga namlik, harorat, havodagi gazlar miqdorini, tuproq sho'rlanishining ta'siri; o'simliklarning

tinim holatlari va uning ahamiyati; majburiy va fiziologik tinim holatlari; o'simlik harakatlarining ahamiyati; tropizm va nastik harakatlari.

22-mavzu. O'simlik hayotidagi sifat o'zgarishlar – rivojlanish. Qishloq xo'jaligi o'simliklari rivojlanishini boshqarish.

O'simlik hayotidagi sifat o'zgarishlar; rivojlanishi haqida tushuncha; rivojlanish stadiyalari; o'simlikning katta va kichik hayotiy sikllari; o'simliklarning embrional, yoshlik, reproduktiv va qarish bosqichlari; gullash jarayoni va uning mexanizmlari; monokarp va polikarp o'simliklar; yarovizasiya va fotoperiodizm hodisalari; ochiq va yopiq gurunt sharoitida sabzavot va don ekinlari rivojlanishini boshqarish.

23-mavzu. Stress omillar va ularga o'simliklarni javob reaksiyalari.

Stress tushunchasi va uning ahamiyati; moslashish va chidamlilik; o'simliklarga ta'sir etuvchi noqullay omillar tasnifi; qishloq xo'jaligi ekinlarini past haroratga chidamlilik va uni oshirish yo'llari; issiq va qurg'oqchilikka chidamlilik va uni oshirish yo'llari; tuproq sho'rlanishi, qishloq xo'jaligi ekinlarini sho'rlanishga chidamlilikni oshirish usullari.

24-mavzu. Tirik organizmlar hayotining asosi – oqsillar va aminokislotalar. Fermentlar va ularni qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishidagi o'rnini.

Oqsillar haqida tushuncha; oqsil beruvchi qishloq xo'jaligi ekinlari va ularning ahamiyati; oqsillarning o'simliklar hayotidagi ahamiyati; oqsillarning elementar tarkibi; aminokislotalar tuzilishi va xossalari, tasnifi; oqsillarning tuzilishi, shakli va xossalari; oqsil molekulasidagi bog'lar va oqsil strukturalari; oqsillar tasnifi; o'simlik oqsillari. Fermentlar va ularning biologik ahamiyati; fermentlarning tuzilishi, xossalari va tasnifi; fermentlarning ta'sir etish mexanizmi; fermentlar faolligiga ta'sir etuvchi omillar; qishloq xo'jaligida yem-xashak va boshqa oziq turlarini tayyorlashda fermentlarning ahamiyati.

25-mavzu. Hayot davomiyligining asosi – nuklein kislotalar.

Nuklein kislotalarning ahamiyati; nuklein kislotalarning tarkibi – azot asoslari, uglevod komponentlari, fosfat kislota qoldig'i; nukleozidlar va nukleotidlar; nuklein kislotalarning turlari DNK va RNK; RNK xillari, tuzilishi va vazifalari; DNK ning tuzilishi va vazifasi; Chargaff qoidasi.

26-mavzu. O'simlik tuzilishining asosi – uglevodlar. Qishloq xo'jaligi o'simliklarida lipidlar.

Uglevodlar haqida tushuncha; o'simliklar hayotida uglevodlarning ahamiyati; inson uchun uglevod manbaasi bo'lgan qishloq xo'jaligi ekinlari; uglevodlar tasnifi; monosaxaridlarning tuzilishi va xossalari; oligosaxaridlarning tuzilishi va xossalari; di- va trisaxaridlar vakillari; polisaxaridlar va ularning xossalari; kraxmalning tuzilishi va xossalari, ahamiyati; selluloza va pektin moddalari tuzilishi, xossalari va tarqalishi. Lipidlar haqida umumiy tushuncha va ularning ahamiyati; moy beruvchi qishloq xo'jaligi ekinlari, ularning tarkibidagi moylar miqdori va ularni xalq xo'jaligida qo'llanilishi; o'simlik moylari, ularning tuzilishi va xossalari; o'simliklarda tarqalgan yog' kislotalari vakillari; yog'larni kislotali va yodli soni;

mumlar, fosfotidlar, glikolipid va lipoproteidlarning tuzilishi va ahamiyati.

27-mavzu. Nitratlarning o'zlashtirilishi va aminokislotalar sintezi.
Atmosferadagi molekulyar azotni o'simliklar tomonidan o'zlashtirilishi yo'llari va ahamiyati; nitratlarni ammiakka qaytarilish reaksiyalari; o'simliklarda ammiakni zararsizlantirish yo'llari; ketokislotalarning bevosita aminlanishi; aminokislotalarning transaminlanish reaksiyalari; birlamchi va ikkilamchi aminokislotalar; amidlarni hosil bo'lishi va ularning o'simliklardagi ahamiyati.

28-mavzu. Oqsillar biosintezi va parchalanishi.

Oqsil biosintezining ahamiyati; oqsil sintezi uchun zaruriy omillar; genetik kodning tuzilishi; oqsil biosintezining asosiy bosqichlari; transkripsiya va translyasiya jarayonlari; oqsillarni parchalanish yo'llari; gidrolitik parchalovchi fermentlar; aminokislotalarning dezaminlanishi va dekarboksillanishi, almashinadigan va almashinmaydigan aminokislotalar.

29-mavzu. O'simliklarda uglevodlar sintezi.

Uglevodlar sintezining biologik ahamiyati; fotosintezda geksozalar hosil bo'lish yo'llari; di- va trisaxaridlar sintezi; kraxmal beruvchi o'simliklarda kraxmalning sintezlanishi; kraxmal, selluloza va boshqa polioligosaxaridlardan monosaxaridlarning shakllanish yo'llari; lipidlardan glyukozaning shakllanishi va uning sarflanishi.

30-mavzu. O'simliklarda energiya tizimining shakllanishi. Uglevodlar parchalanishi.

Hujayraning energiya tizimlari; o'simliklarda uglevodlar parchalanishining ahamiyati; uglevodlarning aerob va anaerob parchalanishi; glikoliz jarayoni va uning ahamiyati; uglevodlar parchalanishining di- va trikarbon kislotalar sikli; uglevodlar almashinuvida energiyaning hosil bo'lishi va taqsimlanishi.

III. Amaliy mashg'ulotlari buyicha ko'rsatma va tavsiyalar

O'quv rejalarida Amaliy mashg'ulotlari kiritilmagan.

IV. Laboratoriya ishlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Laboratoriya ishlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Mikroskopdan foydalanish qoidalari. Preparat tayyorlash. O'simlik hujayrasining tuzilishi. Sitoplazma organoidlari. Plastidlar. Sitoplazmaning zahira oziq moddalari.
2. Yadro tuzilishi va hujayraning bo'linishi. Hujayra shirasining tarkibi. Turgor va plazmoliz hodisasi. Hujayra po'stining shakli o'zgarishlari.
3. Hosil qiluvchi, qoptovchi va asosiy to'qimalar va ularning tuzilishi, turlari.
4. Ildiz morfologiyasi va anatomiyasi. Ildiz zonalari. Ildizning birlamchi anatomik tuzilishi.
5. Novda. Poyaning o'zgarishlari, shoxlanish tiplari, birlamchi va ikkilamchi anatomik tuzilishi (makkajo'xori va bug'doy poyasi misolida).
6. Bargning morfologik va anatomik tuzilishi (g'o'za va makkajo'xori

misolida).

7. Gul tuzilishi va tiplari. To'pgullar morfologiyasi. Gul ormulasi va diagrammasini chizish.
8. Changlanish va urug'lanish. Qo'sh urug'lanish jarayoni. Mevaning tuzilishi va tiplari. Urug'ning tuzilishi va tiplari.
9. O'simliklar sistematikasi: Ayiqtovondoshlar va Ko'knoridoshlar oilalari. Tutdoshlar oilasi.
10. Sho'radoshlar, Chinniguldoshlar, Gultojixo'rozdoshlar oilalari.
11. Gulxayridoshlar, Ziradoshlar, Karamdoshlar oilasi.
12. Atirguldoshlar, Toldoshlar, Qovoqdoshlar oilasi.
13. Burchoqdoshlar, Ituzumdoshlar, Yong'oqdoshlar oilasi.
14. Qoqidoshlar, Yalpizdoshlar, Toldoshlar oilasi.
15. Bug'doydoshlar, Piyozdoshlar, Qiyoqdoshlar, Loladoshlar oilasi.
16. Hujayra protoplastining xususiyatlari.
17. Plazmoliz va deplazmoliz jarayonlari.
18. Transpirasiya jadalligini aniqlash. Bargning ustki va ostki qismida transpirasiyaning borishi.
19. O'simliklarning o'sishiga turli mineral elementlarning ta'sirini kuzatish.
20. Barg pigmentlarini ajratish. Pigmentlarning optik va kimyoviy xossalari bilan tanishish.
21. Fotosintez intensivligiga tashqi muhit omillarining ta'sirini aniqlash. Yashil o'simliklarda yorug'lik ta'sirida kraxmal hosil bo'lishini aniqlash.
22. Unayotgan urug'larga kislorod yutilishini aniqlash.
23. Nafas olish jarayonida sarflanadigan organik moddalar miqdorini aniqlash.
24. Ildiz tizimi hajmini aniqlash.
25. O'simlik barg sathini aniqlash usullari.
26. Barg to'qimalarini hast haroratga chidamligini aniqlash.
27. Protoplazmaning qovushqoqligini aniqlash (Genkel usuli).
28. O'simliklarning issiqlikka chidamligini aniqlash (Matskov usuli)
29. Uglevodning xossalari o'rganish.
30. Glyukoza, saxaroza va kraxmalni aniqlash usullari.

V. Kurs ishi (loyihasi) bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

O'quv rejalarda kurs ishi (loyihasi) kiritilmagan.

VI. Mustaqil ta'lim va mustaqil topshiriqlar:

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular.

1. Hujayraning yuqori fiziologik faol moddalari (klaster tuzing).
2. O'simlik to'qimalari va ularning klassifikatsiyasi (T sxemasi).
3. Embrional – hosil qiluvchi to'qimalar va ularning qishloq xo'jaligida ahamiyati.
4. Sitologiya va gistologiya asoslari (Referat).
5. O'simliklar morfologiyasining vazifalari (klaster tuzing).

6. O'simliklar morfologiyasi qonuniyatlari.
7. O'simliklar organlarining metamorfozi.
8. Ildiz va uning vazifalari.
9. Mikoriza va ildiz metamorfozi.
10. Poya va uning vazifalari.
11. Novda metamorfozi va shoxlanish tiplari.
12. Bargva uning vazifalari.
13. Bargning morfologik tuzilishi va tomirlanishi.
14. Vegetativ ko'payishning mohiyati va uning qishloq xo'jaligida ahamiyati (Venn diagrammasi).
15. Gul tuzilishi va turlari.
16. To'pgullar vaularning klassifikatsiyasi.
17. Urug'lanish va qo'sh urug'lanish jarayoni.
18. Urug'lardan foydalanish, amfiksis va anamiksiz.
19. Meva haqida tushuncha va mevalarning klassifikatsiyasi (klaster tuzing).
20. O'simliklarning jinsiy va jinsiz ko'payishi (Venn diagrammasi).
21. Tuban o'simliklar haqida tushuncha bering.
22. Suv o'tlari, zamburug'lar va ularning qishloq xo'jaligida ahamiyati (Referat).
23. Yuksak o'simliklar haqida tushuncha bering.
24. Ochiq urug'li o'simliklarning ahamiyati.
25. Yopiq urug'li o'simliklar va ularning qishloq xo'jaligida ahamiyati.
26. Fitisenoz va agrofitosenozni o'rganish usullari va ularning qishloq xo'jaligida ahamiyatini yoritish.
27. Antropogen omillarning tabiatga ta'siri va ularning qishloq xo'jaligida ahamiyati (Referat).
28. O'zbekiston o'simliklarini muhofaza qilish Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: (O'simliklar fiziologiyasi fanidan)
29. Hujayra fiziologiyasidan test savollari tuzish.
30. O'simliklarda suv rejimi bo'yicha savollar tuzish.
31. Tuproqdagi suv shakllari. Ildiz bosimi ahamiyatini aniqlash usullari (keys tuzish).
32. Transpiratsiya xillari va uni boshqarish mexanizmlari (Venn diagrammasi asosida).
33. Fotosintezning sof mahsuldorligi (referat).
34. Fotosintez birligi va 2 ta fotosistemaning faoliyati.
35. O'simliklarda CO₂ o'zlashtirishning C₃, C₄ va SAM yo'llariga izoh bering (Venn diagrammasi asosida).
36. O'simliklardagi nafas olishi mexanizmlariga izoh bering.
37. Nafas olishni boshqarilishi va uni qishloq xo'jaligi ekinlarini yetishtirish va mahsulotlarini saqlashdagi ahamiyati (referat).
38. O'simliklardagi fiziologik jarayonlarning mahsuli – o'sishi, rivojlanishi va ularni boshqarish (referat).
39. O'simliklar fiziologiyasi – hosildorlikning nazariy asosi (referat).

<p>40. Tabiiy va sun'iy fitogormonlarni ajratib bering (topshiriqli keys).</p> <p>41. Fitogormonlar ta'sir etishining fiziologik asoslari.</p> <p>42. O'simlik urug'ining unib chiqishida zahira moddalarning sarflanishining fiziologik asoslari.</p> <p>43. Stress, moslashish va chidamlilik umumiy tushunchalari.</p> <p>44. O'simliklarning noqulay sharoitga chidamliligi (muammoli vaziyat javdalinini to'ldiring).</p> <p>45. O'simliklarni chiniqtirish usullari.</p> <p>46. O'simliklarda chidamlilikni oshirish yo'llari.</p> <p>47. Tinim holati va o'simliklar hayot faoliyatidagi ahamiyati.</p> <p>48. Oqsillarning klassifikatsiyasi va vazifalari (klaster).</p> <p>49. Genetik kod (Venn diagrammasi asosida).</p> <p>50. Nuklein kislotalar (klaster).</p> <p>51. Uglevodlar klassifikatsiyasi (keys tuzing).</p> <p>52. Monosaxaridlar va desaxaridlar sifati reaksiyalar (Venn diagrammasi asosida).</p> <p>53. Oqsillar xillarini solishtiring. Oqsillarning xossalari. Oqsillarni cho'k'tirish va rangli reaksiyalari (Venn diagrammasi asosida).</p> <p>54. Fermentlarning xossalari. Fermentning termolabiligi va maxsusligi. Fermentlar mavzusida 5 ta test savoli tuzing.</p> <p>55. Uglevodning xossalari. Glyukoza, saxaroza va kraxmalni aniqlash usullari. Lipidlar klassifikatsiyasi (klaster).</p> <p>56. Lipidlar. Moylarning yod va kislotasi sonini aniqlash usullari. O'simliklarda nitratlarni to'planish asoslari (referat).</p>	<p>VII. Fan o'qitishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)</p> <p>Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:</p> <ul style="list-style-type: none"> - o'simliklarning anatomik va morfologik tuzilishini; vegetativ va generativ organlarni; geografiasini, ekologiasini va ularni muhofaza qilishni; o'simliklarda kechadigan fiziologik-biokimyoviy jarayonlarni; o'simliklarni o'sishi, rivojlanishi, o'simliklarning tarkibidagi biopolimerlar haqida tasavvurga ega bo'lishi; - o'simliklarning vegetativ va generativ a'zolarining o'zgarishlarini; ko'payish usullarini, sistematikasini, ekologiasini; geografiasini, ko'paytirishni, muhofaza qilishni; o'simliklardagi moddalarni hosil bo'lish yo'llari; fiziologik faol birikmalarni ta'sir etish. 	<p>VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ma'ruzalar; - interfaol keys-stadilar; - seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); - guruhlarda ishlash; - taqdimotlarni qilish; - individual loyihalar; - jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
<p>3.</p>	<p>4.</p>	<p>4.</p>

<p>5.</p>	<p>IX. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha test topshirish.</p>
<p>6.</p>	<p>X. Adabiyotlar</p> <p>Asosiy adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Alimova R.A., Sa'diyev M.T., Adilov B.A. O'simliklar fiziologiyasi va biokimyosi fanidan laboratoriy mashg'ulotlari: o'quv qo'llanma. - ToshDAU: 2018. - 69 b. 2. Alimova R.A., Sa'diyev M.T. O'simliklar fiziologiyasi va biokimyosi. - Toshkent, 2013. - 320 b. 3. Belolipov I.V., Ahmedov X.A., Buxorov K.X., Jabbarov A., Ismoilov A.M., Boyqobilov B.I. Botanikadan laboratoriya mashg'ulotlari: o'quv qo'llanma. - Toshkent. MChJ "Minus design group", 2014. - 156 b. 4. Belolipov I.V., SHERALIYEV, Buxorov K.X., Islamov A.M., Abdurasulov Sh.E. Botanika va o'simliklar fiziologiyasi (botanika). O'quv qo'llanma. - Toshkent. 2019. - 389 b. 5. Beknazarov B.O. O'simliklar fiziologiyasi. - Toshkent: O'zMU", 2009. - 480 b. 6. Sagdiyev M.T., Alimova R.A. O'simliklar fiziologiyasi: Darslik. - Toshkent: 2007. - 315 b. 7. Hamdamov I.H., Mustanov S.B., Hamdamova E.I., Suvonova G.A. Botanika va o'simliklar fiziologiyasi (botanika). Darslik. - Toshkent. 2013. - 375 b. 8. Linda R. Berg. Introductory Botany. - USA: Thomson Higher Education, 2008, 622 p. <p>Qo'shimcha adabiyotlar</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Axmedov X.A. Botanika maruza matnlari. - T.: ToshDAU. 2005. - 98 b. 2. Alimova R.A. Qishloq xo'jalik o'simliklari biokimyosi fanidan laboratoriya mashg'ulotlari. O'quv qo'llanma. - Toshkent, 2000. - 95 b. 3. Belolipov I.V., SHERALIYEV, Buxorov K.X., Islamov A.M. O'simliklar morfologiyasi. T.: MChJ "munis desing group", - Toshkent, 2007. - 156 b. 4. Bo'riyev X.Ch., Sagdiyev M.T., Alimova R.A., Yenileyev N.Sh. Sabzavot-poliz ekinlari fiziologiyasi va biokimyosi. O'quv qo'llanma. - Toshkent: "Navro'z", 2015. - 179 b. 5. Yoziyev L., Arabova N. Dorivor o'simliklar. - Qarshi: Nasaf, 2017. - 224 b. 6. Zikriyev A. O'simliklar biokimyosidan amaliy mashg'ulotlar. O'quv qo'llanma. - Toshkent: "Mehnat", 2001. - 243 b. 7. Prator O., Shamsuvaliyeva L., Sulaymonov E., Axunov X., Ibodov K., Maxmudov B. Botanika. - T.: Ta'lim nashriyoti, 2010. - 288 b. 8. James Ye., Bidlach., Snclly H. Jansky. Stren's introduction Plant biology. USA: McGraw-Hill, 2011. - 622 p.

	<p>9. William G.Hjpkins, Norman P.A. Huner. Introduction to plant physiology. USA, The University of Western Ontario. Wiley, 2009. – 503 p.</p> <p>10. Lincoln Taiz, Eduardo Zeiger. Plant physiology. USA, University of California, Los Angels, 2002. – 598 p.</p> <p>11. Hans-Walter Heldt. Plant Biochemistry. Elsevier Academic Press, 2005. – 625 p.</p> <p style="text-align: center;">Elektron resurslar:</p> <p>www.Gov.uz – O‘zbekiston Respublikasi Davlat portal. www.Lex.uz - O‘zbekiston Respublikasi qonunlari bo‘yicha ma’lumotlar milliy bazasi. www.ziynet.uz www.uforum. uz www.biokhimija. ru www.biohimiyaya.narod www.gidroponika.su www.interchopen.com</p>
7.	<p>Fanning o‘quv dasturi ta’lim yo‘nalishining o‘quv rejasiga majburiy fan sifatida kiritilgan va institut Kengashining “___” ___ 2024 yildagi “___” - sonli qarori bilan tasdiqlangan.</p>
8	<p>Fan(modul) uchun ma’sular: Abdulxayev X.G‘. – Texnologik mashinalar va jihozlar kafedrası mudiri, DSc., dotsent; Qidirov A.R. – Texnologik mashinalar va jihozlar kafedrası dotsenti, PhD.</p>
9.	<p>Taqrizchilar: Mansurov M.M. – “Qurilish” fakulteti dekani, professor, t.f.d; Otaxanov B.S.–Texnologik mashinalar va jihozlar kafedrası dotsenti, t.f.n.</p>